

О‘QUVCHILARDA О‘SIMLIKLARNI MUHOFAZALASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNIIY VA FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI

G‘aniyeva Guliruxsor Islamovna - TerDU katta o‘qituvchisi, p.f.f.d., PhD

Soatova Shoxsanam Lolaboy qizi - TerDU 4-bosqich talabasi

Аннотация: ushbu maqolada o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirishning mazmuniy va funksional xususiyatlari pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy yondashuv, pedagogik manbalarni kontent-tahlil qilish hamda kuzatish natijalaridan foydalanildi. Natijalarda o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirish samaradorligi mazmunning ilmiyligi, mahalliy ekologik muammolar bilan integratsiyasi, amaliy faoliyatga yo‘naltirilganligi va qadriyatli munosabatlarni shakllantirishga qaratilganligi bilan bevosita bog‘liq ekanligi asoslandi. Xulosada umumta‘lim maktablarida biologiya ta‘limi orqali o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar berildi.

Калит so‘zlar: o‘simliklarni muhofazalash, ekologik madaniyat, biologik ta‘lim, o‘quvchi, qadriyatli munosabat, funksional yondashuv, barqaror rivojlanish, biologik xilma-xillik.

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ОХРАНЫ РАСТЕНИЙ У УЧАЩИХСЯ

Ганиева Гулирухсор Исламовна – старший преподаватель Термезского
государственного университета, PhD

Соатова Шохсанам Лолабой кизи – студентка 4 курса Термезского
государственного университета

Аннотация: В данной статье с педагогической точки зрения анализируются содержательные и функциональные особенности формирования культуры охраны растений у учащихся. В ходе исследования

использованы системный анализ, сравнительный подход, контент-анализ педагогических источников, а также результаты наблюдений. Установлено, что эффективность формирования культуры охраны растений у учащихся напрямую связана с научной обоснованностью содержания, интеграцией с локальными экологическими проблемами, направленностью на практическую деятельность и формированием ценностного отношения. В заключении предложены методические рекомендации по развитию культуры охраны растений в общеобразовательных школах через преподавание биологии.

Ключевые слова: охрана растений, экологическая культура, биологическое образование, учащийся, ценностное отношение, функциональный подход, устойчивое развитие, биологическое разнообразие.

CONTENT AND FUNCTIONAL FEATURES OF FORMING PLANT PROTECTION CULTURE IN STUDENTS

Ganiyeva Guliruxsor Islamovna – Senior Lecturer, Termez State University, PhD

Soatova Shoxsanam Lolaboy qizi – 4th-year student, Termez State University

Abstract: This article analyzes the content and functional features of forming plant protection culture in students from a pedagogical perspective. The study employed system analysis, a comparative approach, content analysis of pedagogical sources, and observation results. The findings demonstrate that the effectiveness of forming plant protection culture in students is directly related to the scientific validity of the content, its integration with local environmental issues, its practical orientation, and its focus on developing value-based attitudes. The conclusion provides methodological recommendations for developing plant protection culture in general secondary schools through biology education.

Keywords: plant protection, ecological culture, biological education, student, value-based attitude, functional approach, sustainable development, biodiversity.

Kirish. Bugungi kunda biologik xilma-xillikni saqlash masalasi global ekologik siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘simliklar ekotizimlarning asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, ular kislorod ishlab chiqarish, oziq zanjirlarini ta‘minlash, tuproqni mustahkamlash, iqlimni tartibga solish va inson salomatligi uchun zarur bo‘lgan ko‘plab resurslarni yaratishda muhim o‘rin tutadi. Shu sababli o‘quvchilarda o‘simliklarga nisbatan ongli, mas‘uliyatli va muhofazaga yo‘naltirilgan munosabatni shakllantirish biologiya ta‘limining strategik vazifalaridan biridir. UNESCO ta‘limning barqaror rivojlanishdagi rolini alohida ta‘kidlab, ta‘lim orqali o‘quvchilarda bilim, ko‘nikma, qadriyat va amaliy harakatga tayyorlikni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Biodiversitetni asrash uchun ta‘lim va xabardorlik muhim omil sifatida baholanadi[1, 2].

O‘simliklarni muhofazalash madaniyati faqat ayrim ekologik bilimlarni o‘zlashtirish bilangina cheklanmaydi. U o‘quvchining tabiatga bo‘lgan qadriyatli munosabati, ekologik mas‘uliyati, tabiatga zarar yetkazuvchi omillarni anglash qobiliyati va amaliy muhofaza faoliyatida ishtirok etishga tayyorligini ham o‘z ichiga oladi. Bu jihatdan mazkur tushuncha ekologik madaniyatning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, shaxsning tabiat bilan uyg‘un yashash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. So‘nggi yillarda ta‘lim va biologiya metodikasi sohasida o‘quvchilarda o‘simliklarga e‘tiborning yetarli darajada emasligi alohida muammo sifatida ko‘rilmoqda. Mazkur yondashuvga ko‘ra, o‘quvchilar ko‘pincha hayvonot olamiga nisbatan o‘simliklarni kamroq sezadi, ularning ekologik va hayotiy ahamiyatini yetarlicha anglamaydi. Bu holat botanik savodxonlik, ekologik ong va muhofaza xulq-atvorining sust shakllanishiga olib keladi. Biologik xilma-xillikni saqlashga doir xalqaro strategiyalarda ham o‘simliklarning muhofazasi alohida yo‘nalish sifatida belgilangan. Biologik xilma-xillik to‘g‘risidagi konvensiya doirasidagi o‘simliklarni muhofaza qilish strategiyasi o‘simlik xilma-xilligini tushunish, hujjatlashtirish, saqlash va undan oqilona foydalanishda ta‘lim, axborot almashish va jamoatchilik xabardorligini zarur shart sifatida ko‘rsatadi[3,4].

Shundan kelib chiqib, ushbu maqolaning maqsadi o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirishning mazmuniy va funksional xususiyatlarini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish hamda uni biologiya ta’limi jarayonida samarali tashkil etish bo‘yicha xulosalar ishlab chiqishdan iborat.

Metod va natijalar. Mazkur tadqiqotda sifat yondashuviga asoslangan pedagogik tahlil usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini ekologik ta’lim, barqaror rivojlanish ta’limi, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim hamda kompetensiyaviy yondashuv tashkil etdi.

Tadqiqot materiali sifatida ekologik ta’limga oid xalqaro hujjatlar, biologik xilma-xillikni saqlash bo‘yicha strategik manbalar, o‘simliklarga nisbatan e’tibor va botanik savodxonlik masalalarini yorituvchi ilmiy ishlar hamda biologiya ta’limi mazmuniga doir metodik manbalar olindi. UNESCO’ning barqaror rivojlanish uchun ta’lim dasturlari, biodiversitet ta’limi bo‘yicha tavsiyalari va CBD doirasidagi o‘simliklarni muhofaza qilish strategiyasi nazariy manba sifatida xizmat qildi. Tahlil birligi sifatida “o‘simliklarni muhofazalash madaniyati” tushunchasining quyidagi komponentlari ajratildi:

Tadqiqot natijalari o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirish ko‘p komponentli va funksional jihatdan murakkab pedagogik jarayon ekanini ko‘rsatdi. Mazkur jarayonning mazmuniy xususiyatlari quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi.

Xulosa. Tadqiqot natijasida o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirishning mazmuniy va funksional xususiyatlari aniqlandi. Mazmuniy jihatdan ushbu madaniyat bilimiy, qadriyatli-hissiy, amaliy-faoliyatli, ijtimoiy-mas’uliyatli va refleksiv komponentlardan tashkil topishi asoslandi. Funksional jihatdan esa u ta’limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi, motivatsion, amaliy, integrativ va ijtimoiy vazifalarni bajarishi bilan tavsiflanadi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarda o‘simliklarni muhofazalash madaniyatini shakllantirish zamonaviy biologiya ta’limining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u tabiatga ongli munosabatli, ekologik mas’uliyatli va faol fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi. Kelgusida bu yo‘nalishda eksperimental-metodik tadqiqotlar olib borish, baholash indikatorlarini ishlab chiqish va sinflar kesimida maxsus metodik model yaratish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. **Biodiversity: Education and Awareness** [Electronic resource]. – Paris: UNESCO Publishing, 2014. – Available at: <https://unesdoc.unesco.org> (accessed: 10.04.2026).
2. UNESCO. **Greening Education Partnership: Getting Every Learner Climate-Ready** [Electronic resource]. – Paris: UNESCO, 2022. – Available at: <https://www.unesco.org> (accessed: 10.04.2026).
3. Convention on Biological Diversity. **Global Strategy for Plant Conservation 2011–2020** [Electronic resource]. – Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2012. – Available at: <https://www.cbd.int> (accessed: 10.04.2026).
4. Sulliyeva S.X., Zokirov Q.G‘. **Biologiya o‘qitish metodikasi: o‘quv qo‘llanma**. – Toshkent: Complex Print, 2020. – 223 b.